RADYKALIZM LOGIÓW JEZUSA

Ks. Sławomir Jan Stasiak

M. Rosik, ***Ku radykalizmowi Ewangelii. Studium nad wspólnymi logiami Jezusa w Ewangeliach według św. Mateusza i św. Marka***, Wrocław 2000, ss. 188, [bibliografia 183-188].

Praca Ks. Mariusza Rosika jest selektywnym opracowaniem zagadnienia logiów Jezusa. Swoje poszukiwania autor ogranicza do jedenastu perykop wspólnych dla ewangelistów Marka i Mateusza:
1. Sprawa czystości (Mk 7,1-23 / Mt 15,1-20);
2. Niewiasta Kananejska – Syrofenicjanka (Mk 7,24-30 / Mt 15,21-28);
3. Drugie rozmnożenie chleba (Mk 8,1-10 / Mt 15,32-39);
4. Odmowa dokonywania dalszych cudów (Mk 8,11-13 / Mt 16,1-4);
5. Przestroga przed faryzeuszami i saduceuszami (Mk 8,14-21 / Mt 16,5-12);
6. Odpowiedź Piotrowi (Mk 8,33 / Mt 16,23);
7. Zapowiedź przyjścia Eliasza (Mk 9,11-13 / Mt 17,10-13);
8. Kubek wody i okazja do grzechu (Mk 9,41-49 / Mt 10,42; 18,8-9);

9. Nierozerwalność małżeństwa (Mk 10,2-12 / Mt 19,3-10); 10. Prośba synów Zebedeusza (Mk 10,35-41 / Mt 20,20-24); 11. Drzewo figowe (Mk 11,12-14.20-25 / Mt 21,18-22).

Dzięki takiemu właśnie wyselekcjonowaniu materiału autor otrzymuje jako przedmiot swojego poszukiwania te partie tekstu, których nie spotykamy w Dziele św. Łukasza (Łk-Dz). To, z kolei, pozwala na poszukiwanie źródeł dla dwóch pierwszych ewangelii we wzajemnych wpływach, bądź w tradycji ustnej czy pisemnej wcześniejszej od obu dzieł. Konsekwentnie więc autor jako cel swojej pracy stawia „przybliżenie źródeł dla wspomnianych wypowiedzi Jezusa oraz ukazanie pracy redakcyjnej św. Marka i św. Mateusza" (s. 11).

Materiał swojego opracowania autor rozdysponował w czterech rozdziałach: I. Relacja Mk-Mt w świetle współczesnych badań; II. Logia Jezusa wspólne dwóm pierwszym ewangeliom – charakterystyka literacka i analiza egzegetyczna. III. Logia – źródła i sposoby ich wykorzystania przez ewangelistów. IV. Teologia logiów.

W rozdziale pierwszym spotykamy szczegółową prezentację polemiki wokół propozycji dotyczących kwestii synoptycznej. Omówione zostały hipotezy: dwóch źródeł, wielu źródeł, zaprzeczające istnieniu źródła Q oraz hipoteza tradycji ustnej. W podsumowaniu pierwszego paragrafu, optując za przyjęciem hipotezy dwóch źródeł, autor zauważa: „Pomimo pojawiającej się coraz częściej większej ilości problemów – hipoteza dwóch źródeł pozostaje nadal najlepiej udokumentowanym rozwiązaniem problemu synoptycznego" (s. 23). Dzięki tak szczegółowo przeprowadzonej dyskusji autor przygotowuje solidną bazę dla dalszych poszukiwań.

Jedynym bodaj mankamentem tej części pracy jest brak podania dat przy nazwiskach omawianych autorów. Ułatwiłoby to znacznie czytelnikom, zwłaszcza tym mniej biegłym w materii, orientację w chronologii proponowanych hipotez.

Rozdział drugi zawiera systematyczne omówienie wyselekcjonowanych uprzednio perykop. Przy omawianiu po-

szczególnych tekstów ks. Rosik posługuje się dość konsekwentnym schematem: a) krótka prezentacja logionu, b) analiza porównawcza Mk – Mt, c) rys historyczno – krytyczny (często w formie zasygnalizowanej), d) omówienie kluczowych słów. Dzięki konsekwentnemu zastosowaniu takiej struktury analizy autor zyskał jasność w prezentacji poszczególnych perykop i uwypukleniu ich podstawowych tematów. Pozwoliło mu to także na ukazanie istotnych podobieństw i różnic w przekazie Marka i Mateusza.

Przy omawianiu kluczowych słów wkradała się pewna niekonsekwencja. Prezentując słowa hebrajskie ks. Rosik cytuje je w transkrypcji (por. np. *halakah* s. 48; *korban*, s. 50. 51). Słowa greckie natomiast, z reguły cytuje w oryginale (por. np. s. 69. 79. 106), ale spotykamy je również w tłumaczeniu (por. np. s. 80. 86. 105). Wydaje się to pewną niekonsekwencją o charakterze nie tylko estetycznym, ale i technicznym. Mankament ten nie może jednak w żaden sposób podważyć wartości bardzo szczegółowej analizy każdej z perykop. Ona właśnie pozwoliła na bardzo trafne wypunktowanie wspólnych motywów i tematów teologicznych dla poszczególnych tekstów (zob. s. 97).

W zakończeniu rozdziału drugiego czytamy: „Tematy teologiczne wspólnych dla Mateusza i Marka wypowiedzi Jezusa potwierdzają główne idee teologiczne całości ich dzieł, ale daje się także zauważyć ich specyfikę. Rodzi się więc pytanie: czy należy ją przypisać *źródłom* poszczególnych ewangelistów, czy też zawdzięczamy ją ich pracy *redakcyjnej*?" (s. 97) To pytanie pozwala autorowi na przejście do trzeciego rozdziału, w którym dokonuje bardzo dokładnej analizy poszczególnych tekstów pod kątem źródeł i przepracowania materiału przez ewangelistów. Najpierw więc ukazana została charakterystyka źródeł dla poszczególnych logiów (§ 1). Następnie zaprezentowane zostało ułożenie materiału (§ 2). Tu godną uwagi jest ciekawa interpretacja danych statystycznych dotyczących kolejności sekcji w Ewangeliach Synoptycznych oraz graficzne zestawienie perykop, z uwzględnieniem kontekstu również tych, które nie stały się przedmiotem analizy au-

tora w niniejszej pracy. W podsumowaniu czytamy: „Mateusz więc, choć korzysta także z innych źródeł, kieruje się jednak zasadniczo wątkiem Marka, nie zmieniając porządku ułożenia materiału. Dokonuje jedynie dwóch zmian kolejności prezentacji logiów Jezusa wewnątrz perykop (kwestia *korbanu* i listu rozwodowego). Zmiany te uzasadnione są względami teologicznymi i dostosowaniem materiału przejętego od Marka dla czytelników pochodzenia żydowskiego" (s. 115). W ostatnich dwóch paragrafach autor prezentuje cechy języka, stylu i słownictwa odpowiednio Marka (§ 3) i Mateusza (§ 4).

Charakteryzując tą część dzieła należy zauważyć logikę, dużą systematyczność i konsekwencje w omawianiu zagadnienia. Również miejsce tego rozdziału w całej książce jest wynikiem nie tylko dokładnego przemyślenia tematu przez autora, ale wręcz prostym wynikiem logicznej konsekwencji: fundament (rozdz. I), rozwinięcie (rozdz. II) i wzajemne relacje omawianych tekstów (rozdz. III). Swoje poszukiwanie autor konkluduje: „Podsumowując wyniki analizy źródeł dla poszczególnych wypowiedzi Jezusa wspólnych dla ewangelii Marka i Mateusza należy stwierdzić, że duże trudności stanowi przedstawienie źródeł dla wypowiedzi zapisanych przez Marka, bowiem to właśnie jego dzieło traktowane jest przede wszystkim jako źródło. Z dużym prawdopodobieństwem można jedynie stwierdzić, że jako najstarsza i najmniej opracowana redakcyjnie ewangelia zawiera więcej niż dzieło Mateusza materiału zaczerpniętego z przekazu ustnego. Dotyczy to głównie wypowiedzi uważanych za *ipsissima verba Jesu*, czyli autentycznych powiedzeń Jezusa" (s. 134).

Rozdział czwarty to zwieńczenie omawianego przez nas dzieła. W sposób syntetyczny ks. Rosik prezentuje elementy teologii, obecne w poszczególnych logiach, w relacji do tematów orędzia przekazanego w całości dzieł Marka i Mateusza. Układa je w sześć paragrafów:

1. Surowy ton wypowiedzi Jezusa.
2. Mesjańskie posłannictwo Jezusa.
3. Cierpienie Mesjasza i Jego uczniów.

4. Jezus a Prawo.
5. Kościół a synagoga.
6. Uniwersalizm misji.

Materiał zawarty w tej części książki jest bogaty w ciekawe wnioski opierające się na wcześniejszych poszukiwaniach. Zwróćmy tu uwagę na trzy elementy powiązane z tytułami, którymi ewangeliści określają Jezusa.

1. „Ogólnie należy powiedzieć, że Marek i Mateusz nie przejęli jedynie ze Starego Testamentu tytułów mesjańskich (podkreślenia moje), lecz nadali im nowe i głębsze znaczenie. Stąd ich spojrzenie na mesjańskie posłannictwo Jezusa opiera się z jednej strony o treść Dawnego Przymierza, z drugiej zaś mocno osadza się na kontemplacji życia i działalności Jezusa. Dotyczy to zwłaszcza dzieła Mateusza, który wykazał, że Jezus jest obiecanym Mesjaszem, lecz ta godność przekracza pojęcie członków narodu wybranego" (s. 151).

2. „W omawianej wypowiedzi (Mk 9,11-13; Mt 17,10-13) tytuł *Syn Człowieczy* występuje w kontekście zapowiedzi męki. Uwidacznia się w tym nowość ewangelii w rozumieniu posłannictwa Syna Człowieczego, albowiem nigdy w judaizmie nie łączono tej postaci z cierpieniem. Śmierć zbawcza Syna Człowieczego była zgorszeniem dla Żydów myślących kategoriami mesjanizmu narodowego" (s. 153).

3. „Ewangeliści nie mogli pominąć stosunku Jezusa do Prawa Starego Testamentu. Fakt ten ma szczególne znaczenie dla pierwszego synoptyka, który adresował swe dzieło do judeochrześcijan. (...) Z jednej strony wypowiedzi Jezusa ukazują konieczność i obowiązywalność Prawa, z drugiej zaś Jezus jawi się w nich jako jedyny i autorytatywny interpretator dawnych przepisów. (...) Jezus jako nowy Mojżesz, nowy Prawodawca działa w zastępstwie samego Boga. Tylko z tej perspektywy można zrozumieć Jego stosunek do Prawa, a zwłaszcza bardzo kategoryczne postulaty i żądania. Ze względu na swój związek z Ojcem mógł Jezus oprzeć swe nauczanie na własnym autorytecie i w tym autorytecie jako naczelną zasadę interpretacji Prawa podać przykazanie miłości Boga i bliźniego" (s. 161-162).

Tego typu badania i wnioski doprowadziły autora do wyszczególnienia w prezentowanych perykopach nie tylko tematów teologicznych, charakterystycznych dla dzieł omawianych autorów, lecz również do ukazania wspólnych dla ewangelii według św. Marka i św. Mateusza motywów właściwych logiom Jezusa: 1) *brak zrozumienia*, 2) *nagana*, 3) *chcenie – pragnienie*, 4) *chleb* (por. s. 176-177).

W zakończeniu swojej książki autor w sposób zwarty przedstawia wnioski, do których doszedł dokonując analizy wyselekcjonowanych perykop. Czyni to w formie porównawczej, zestawiając chrystologię i eklezjologię omawianych logiów oraz rysy obrazu Jezusa i rysy obrazu Kościoła (s. 180).

W powyższej prezentacji omawianej przez nas książki ks. Mariusza Rosika, wskazaliśmy już w kilku momentach na pewne słabsze jak również na mocne punkty tego opracowania.

Wśród wskazanych mankamentów najpoważniejszym wydaje się być niekonsekwencja w posługiwaniu się terminologią zaczerpniętą z tekstów biblijnych. Autor raz używa terminów w języku greckim (por. np. s. 69. 79. 106), innym razem w tłumaczeniu (por. np. s. 80. 86. 105), w jednym miejscu pisze je czcionką grecką (terminy nowotestamentalne), w innym używa transkrypcji (terminy starotestamentalne). Mimo tego braku metodologicznego, zauważamy również konkretną korzyść wynikającą z podwójnego systemu cytowania terminów (zob. np. s. 86.88). Dzięki temu zabiegowi tekst staje się bardziej zrozumiały, zwłaszcza dla czytelnika mniej biegłego w materii. Konieczna jest jednak, w tym wypadku, daleko posunięta konsekwencja metodologiczna.

Powyższe uwagi, absolutnie nie umniejszają wartości zaprezentowanego przez ks. Mariusza Rosika opracowania. Materiał ułożył w cztery, logicznie wynikające z siebie rozdziały: fundament – konstrukcja – zestawienie porównawcze – wnioski teologiczne. Wnioski podsumowujące poszukiwania na kolejnych etapach, pozwalają mu na dokonanie kolejnego kroku. Najpierw precyzyjnie przygotowuje fundament pod swoje badania – analizuje wzajemne powiązania ewan-

gelii według św. Marka i św. Mateusza w świetle proponowanych współcześnie rozwiązań problemu synoptycznego (rozdział I). Następnie krok, po kroku omawia treść poszczególnych logiów (rozdział II), przygotowując w ten sposób materiał do analizy źródeł i ich opracowania przez Marka i Mateusza (rozdział III). Logiczną konsekwencją takich poszukiwań jest kolejny krok – przedstawienie wielkich tematów teologicznych obecnych w omawianych logiach oraz charakterystycznych zwrotów (rozdział IV). Przytoczenie przez nas, po raz kolejny, zagadnień omawianych w poszczególnych rozdziałach nie jest przypadkowe. Chcieliśmy w ten sposób ukazać w bezpośredni sposób logikę, którą posłużył się autor w swojej pracy.

Bogata bibliografia polska i obcojęzyczna dokumentująca każdy z etapów badań, świadczy o kompetencji opracowującego. Bardzo właściwie przeprowadzona dyskusja z autorami, to kolejna cecha godna podkreślenia. W dyskusji tej autor nie boi się krytycznie ocenić ich wniosków (por. s. 31.39), ani prezentować swoich (por. s. 43.97.137. 177).

Pod względem merytorycznym praca ks. Mariusza Rosika ma niewątpliwie charakter nowatorski. Wnosi do polskich badań biblijnych nad ewangeliami synoptycznymi element kompleksowego omówienia materiału nie pochodzącego ani ze źródła Q, ani z materiału własnego Marka. Szczególnie w poszukiwaniach dotyczących źródeł dla ewangelii według św. Marka autor dochodzi do interesujących wniosków: „Analiza logiów Jezusa zawartych w jego (Marka) dziele i wspólnych z Mateuszem pozwala dostrzec sposób, w jaki ewangelista wykorzystał i przepracował materiał źródłowy przekazany przez tradycję. Omawiając ten wątek trzeba zwrócić uwagę na pewne cechy stylu Markowego oraz używane przez niego zabiegi redakcyjne" (s. 116). Na dalszych stronach swojej pracy autor przedstawia szczegółowo o jakiego typu cechy chodzi i jaki charakter mają owe zabiegi redakcyjne (zob. s. 117-124).

Dodatkowo należy zauważyć, że kolejność przeprowadzenia argumentu jest właśnie ta – wyjście od tekstu(ów) biblijnego(ych), analiza zależności i wnioski teologiczne.

Dzięki temu praca nie ma charakteru wyłącznie teoretycznego, ale pozostaje w konkretnym odniesieniu do tekstu źródłowego – Biblii.

Dzięki jasno zdefiniowanemu zakresowi swoich badań (jedenaście konkretnie określonych tekstów), autor nie ma najmniejszych trudności z opracowaniem materiału. Ułatwia to dokładnie określona (zob. s. 12) i zastosowana metoda dla poszczególnych etapów badań.

Konkludując należy stwierdzić, że praca ks. Mariusza Rosika posiada cechy dojrzałego, pod względem naukowym, poszukiwania odpowiedzi na postawiony we wstępie problem: przybliżenie źródeł dla omawianych wypowiedzi Jezusa. Zaprezentowana odpowiedź jest wyczerpująca, choć ciągle pozostawiająca argument otwartym. Nie można bowiem ograniczyć Słowa Bożego do wymiaru definiowalnego przez człowieka.